

POSTANOWIENIE

Dnia 16 maja 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Robert Stefanicki (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Leszek Bielecki

SSN Jarosław Sobutka

w sprawie z odwołania E.C. sp. z o.o. w W.

przeciwko Zakład Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w Warszawie

z udziałem T.F.

o podleganie ubezpieczeniom społecznym,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 16 maja 2023 r.,

zażalenia odwołującej się Spółki na wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z dnia 13 października 2022 r., sygn. akt III AUa 2050/21,

1. oddała zażalenie,

2. zasądza od E.C. sp. z o.o. w W. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziału w Warszawie kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu zażaleniowym.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Warszawie uwzględnił apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w Warszawie i wyrokiem z dnia 13 października 2022 r. uchylił wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 17 września 2021 r., przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz pozostawił temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej. Sąd II instancji podzielił pogląd organu rentowego, że zaskarżona decyzja, którą organ rentowy ustalił, że

ubezpieczona podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu jako pracownik u płatnika składek E. sp. z o.o. nie mieści się w katalogu decyzji, wobec których możliwe jest wydanie orzeczenia kasatoryjnego na podstawie art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. Nie była to decyzja dotycząca zobowiązania ubezpieczonej, ustalająca wymiar tego zobowiązania ani obniżająca jej świadczenie. Konsekwencją uprawomocnienia się tej decyzji byłoby dopiero wydanie decyzji ustalającej ewentualne zobowiązania i to nie osoby ubezpieczonej, ale płatnika składek.

W przedmiotowej sprawie na skutek błędnej wykładni art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. Sąd Okręgowy odstąpił od merytorycznej oceny sprawy i wydania orzeczenia odnośnie do zaskarżonej decyzji (na podstawie art. 477¹⁴ § 1 lub 2 k.p.c.). W tych okolicznościach uznać należy, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy, co stało się podstawą uchylenia przez Sąd Apelacyjny zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania przez ten Sąd pierwszej instancji na podstawie art. 386 § 4 k.p.c.

W zażaleniu zarzucono: „rażące naruszenie przepisów postępowania tj. art. 477^{14a} w zw. z art 477¹¹ k.p.c. poprzez nieuchylenie wyroku sądu pierwszej instancji i poprzedzającej go decyzji Organu rentowego oraz nieprzekazanie sprawy do ponownego rozpoznania bezpośrednio Organowi rentowemu, podczas gdy Organ rentowy rażąco naruszył przepisy o postępowaniu administracyjnym i nie przeprowadził postępowania administracyjnego w stosunku do wszystkich podmiotów, które powinny być jego stroną tj. aktualnego pracodawcy oraz podmiotów współpracujących z Ubezpieczoną na podstawie umowy cywilnoprawnej. Jako stronę postępowania i decyzji oznaczył jedynie Spółkę, która nigdy nie zatrudniała i nie współpracowała z Ubezpieczoną. W szczególności brak oznaczenia aktualnego pracodawcy i jednocześnie płatnika składek tj. podmiotu E. sp. z o.o., jako strony decyzji administracyjnej, uniemożliwiło mu branie czynnego udziału zarówno w postępowaniu prowadzonym przez Organ rentowy, jak i w postępowaniu sądowym, jako strona. W konsekwencji tego, w ślad za rażąco błędnym oznaczeniem stron w postępowaniu administracyjnym, także Sąd Apelacyjny pozbawił zarówno E. sp. z o.o., jak i innych płatników składek, którzy

powinni być stroną postępowania, możliwości obrony swych praw”. Pozwany wniosk o oddalenia zażalenia jako bezzasadnego i zasądzenie kosztów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie ma podstawę procesową (art. 394¹ § 11 k.p.c.), a nie materialną (tak jak skarga kasacyjna – art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), co nie oznacza, że ocena zarzutów zażalenia jest całkowicie wolna od prawa materialnego. To przecież prawo materialne określa przedmiot sprawy (obowiązek i uprawnienie), a z drugiej strony determinuje, jakie postępowanie jest konieczne dla rozstrzygnięcia sprawy (*a contrario* art. 398³ § 1 pkt 2 w związku z pkt 1 k.p.c.). Żądanie, że sprawa powinna wrócić do postępowania przed organem rentowym, nie jest zasadne. W tej sprawie nie ma oparcia w art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. Sąd Najwyższy nie uwzględnił zażaleń skarżącej w podobnych sprawach (m.in. postanowienia: z dnia 4 października 2022 r., II UZ 31/22; 11 października 2022 r., II UZ 22/22, II UZ 28/22; 20 października 2022 r., II UZ 19/22; 26 października 2022 r., II UZ 20/22; 16 listopada 2022 r., II UZ 26/22, II UZ 48/22; 22 listopada 2022 r., II UZ 33/22; 23 listopada 2022 r., II UZ 44/22, II UZ 55/22; 7 grudnia 2022 r., II UZ 37/22; 8 grudnia 2022 r., II UZ 23/22, II UZ 34/22; 13 grudnia 2022 r., II UZ 24/22, II UZ 35/22; 14 grudnia 2022 r., II UZ 18/22, II UZ 49/22, II UZ 60/22; 15 grudnia 2022 r., II UZ 36/22; 10 stycznia 2023 r., II UZ 75/22; 11 stycznia 2023 r., II UZ 27/22, II UZ 30/22, II UZ 42/22, II UZ 52/22, II UZ 72/22; 17 stycznia 2023 r., II UZ 21/22, II UZ 25/22; 26 stycznia 2023 r., II UZ 68/22; 14 lutego 2023 r., II UZ 29/22, II UZ 51/22; 15 lutego 2023 r., II UZ 43/22; 14 marca 2023 r., II UZ 62/22; 13 kwietnia 2023 r., II UZ 61/22, II UZ 64/22; 16 maja 2023 r., II UZ 8/23, II UZ 13/23, II UZ 22/23, II UZ 27/23). Takie samo rozstrzygnięcie w obecnej sprawie nie wynika tylko z potrzeby utrzymania jednolitości orzecznictwa.

Granice zastosowania art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. były już przedmiotem zainteresowania Sądu Najwyższego, w ramach którego podnoszono, że postępowanie sądowe w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych skupia się na wadach wynikających z naruszenia prawa materialnego, a kwestia wad decyzji administracyjnych spowodowanych naruszeniem przepisów postępowania

administracyjnego pozostaje w zasadzie poza przedmiotem tego postępowania (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2022 r., I USKP 130/21, LEX nr 3433258). Należy zwrócić uwagę, że nowa regulacja z art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. stanowi wyjątek, który nie może być stosowany dowolnie szeroko nie tylko ze względów podmiotowych i przedmiotowych. Nowa regulacja ma na uwadze te decyzje organu rentowego, które dotknięte są rażącymi naruszeniami procedury i których konwalidacja z tej przyczyny nie jest możliwa przed sądem ubezpieczeń społecznych (sądem pierwszej instancji). Taka sytuacja nie występuje w tej sprawie, gdyż jej istota sprowadza się do kwestii, kto był podmiotem zatrudniającym. Nie stwierdza się natomiast wadliwości proceduralnej, która uzasadniałaby powrót sprawy do etapu przed organem rentowym. Art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. ma na uwadze tylko sytuację ubezpieczonego, czyli osoby zdefiniowanej w art. 476 § 5 pkt 2 k.p.c. oraz decyzję nakładającą na ubezpieczonego określone zobowiązanie. W tej sprawie sytuacja jest inna, bo mamy decyzję ustalającą podleganie ubezpieczeniom społecznym, skierowaną do skarżącej jako podmiotu zatrudniającego. Odwołanie przysługuje do sądu ubezpieczeń społecznych, który jest sądem powszechnym i rozpoznaje sprawę cywilną na drodze sądowej (art. 1 i 2 k.p.c.).

Celem sądu jest rozpoznanie sprawy (sporu) i taka jest istota zadania ujęta w art. 477¹⁴ § 1 i § 2 k.p.c. Kodeks postępowania cywilnego przejrzysto określił, kto może być stroną w postępowaniu cywilnym w art. 477¹ § 1 k.p.c. Organ rentowy staje się wówczas stroną postępowania cywilnego (pozwana) i spór jest rozpoznawany wedle reguł procedury cywilnej, przy uwzględnieniu szczególnych regulacji (art. 459 k.p.c. i n.), które nie oznaczają powrotu do przepisów postępowania administracyjnego. Wskazany wyżej prymat prawa materialnego, wyróżnia więc rozpoznanie sprawy cywilnej od postępowania administracyjnego. Chodzi o rozpoznanie sprawy, a nie tylko o rozpoznanie odwołania od decyzji w trybie administracyjnym. Traci zatem na znaczeniu zarzut naruszenia art. 28 k.p.a., bowiem przed sądem powszechnym znaczenie ma przede wszystkim procedura cywilna (398³ § 1 pkt 2 k.p.c.), a płatnik może być zainteresowanym w sprawie (art. 477¹¹ § 2 k.p.c.). Ten ostatni przepis nie był podstawą apelacji i rozstrzygnięcia Sądu II instancji, można jednak zauważyć, że skoro płatnik składek nie ma w

prawie procesowym statusu ubezpieczonego, to w sprawach o objęcie ubezpieczeniem społecznym i określenie wysokości podstawy wymiaru składek art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. nie znajduje zastosowania; nie jest to zarazem sprawa, w której wobec ubezpieczonego wydano decyzję nakładającą zobowiązanie, ustalającą wymiar tego zobowiązania lub obniżającą świadczenie (postanowienie Sądu Najwyższego: z dnia 3 września 2020 r., II UZ 12/20, 17 stycznia 2023 r., II UZ 21/22). Inaczej mówiąc płatnik składek będący adresatem wydanej z urzędu decyzji w przedmiocie ustalenia istnienia bądź nieistnienia obowiązku ubezpieczenia w postępowaniu przed sądem ubezpieczeń społecznych nie ma statusu „ubezpieczonego”, ale „innej osoby, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja” wymienionej w art. 477¹¹ § 1 k.p.c. Podobnie jak ubezpieczony, osoba ta jest adresatem decyzji wydanej przez organ rentowy, w stosunku do której decyzja organu rentowego wywołuje bezpośrednie skutki prawne i która - w odróżnieniu od zainteresowanego - była już uczestnikiem postępowania przed organem rentowym, tj. została co najmniej wymieniona w treści decyzji organu rentowego. Osoba ta nie jest jednak inicjatorem postępowania przed organem, który wydaje względem niej decyzję, działając bez jej wniosku, uwzględniając między innymi, decyzje wydawane w sprawach o ustalenie istnienia ubezpieczenia i obowiązku uiszczenia składek z tego tytułu (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 5 września 2017 r., II UK 360/16, LEX nr 2390723, 2 września 2020 r., I UK 238/19, LEX nr 3062755, postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 28 czerwca 2016 r., II UZ 18/16, LEX nr 2111410, 23 listopada 2022 r., II UZ 44/22). W art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. chodzi o "rażące naruszenie" przepisów o postępowaniu przed organem rentowym - ocena ta powinna uwzględniać specyfikę postępowania sądowego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, w tym także mieć na uwadze art. 477¹¹ § 2 k.p.c. (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2023 r., II UZ 72/22). Przepis ten daje możliwość wprowadzenia dodatkowego podmiotu (którego interesu prawnego lub obowiązku dotyczy postępowanie - zainteresowanego w postępowaniu sądowym) jako strony na etapie postępowania sądowego, co sanuje ewentualną wadliwość postępowania administracyjnego.

Na wstępie należy zauważyć, że art. 123 ustawy systemowej wskazuje, że w sprawach uregulowanych tą ustawą stosuje się przepisy Kodeksu postępowania

administracyjnego, chyba że ustawa stanowi inaczej. Oceny w powyższych rozważaniach nie zmienia dotychczas powoływany zarzut w podobnych sprawach oraz w uzasadnieniu zażalenia naruszenia art. 38a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Zasadniczo jest to regulacja dotycząca sytuacji z art. 8 ust. 2a tej ustawy (który w tej sprawie nie był podstawą decyzji). Pozwany może ustalić, kto jest pracodawcą (zatrudniającym). Decyzja jest wówczas pochodna (deklaratywna) od stosunku prawnego powstałego z mocy ustawy lub umowy. ZUS jest stroną stosunków ubezpieczenia i samodzielnie ustala czy zgłaszający płatnik jest rzeczywistym pracodawcą. Zatem może stwierdzić w decyzji, że inny podmiot jest faktycznym pracodawcą. Taką wykładnię i stosowanie prawa wzmocnił, a w istocie potwierdził, ustawodawca dodając do art. 83 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych przepis ust. 1 - Zakład wydaje decyzje w zakresie indywidualnych spraw dotyczących w szczególności - pkt 1a ustalenia płatnika składek. Istotny jest też art. 38a ust. 1 tej ustawy, dodany ustawą z dnia 11 maja 2017 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r., poz. 1027), a stanowiący, że „Jeżeli w związku z przeprowadzonym postępowaniem wyjaśniającym lub kontrolą wykonywania przez płatników składek obowiązków z zakresu ubezpieczenia społecznego zachodzi konieczność wydania decyzji, o której mowa w art. 83 ust. 1 pkt 1a, Zakład wydaje decyzję podmiotowi zgłaszającemu ubezpieczonych do ubezpieczeń społecznych oraz płatnikowi składek ustalonemu przez Zakład” (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2020 r., I UK 137/19, Legalis nr 2601838, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2021 r., I USK 94/21, Legalis nr 2557190). Ustawodawca zatem wskazuje, że mogą być różne podmioty, czyli zgłaszający i płatnik, zatem samo zgłoszenie może być weryfikowane i pozwany może stwierdzić, że inny podmiot jest pracodawcą i płatnikiem składek. Przejście samych pracowników bez przejścia wykorzystywanego przez nich substratu majątkowego nie wypełnia hipotezy normy prawnej z art. 23¹ k.p. (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 czerwca 2021 r., I USKP 37/21, Legalis nr 2763823, M. Zagórski, Ustalenie płatnika składek na ubezpieczenia społeczne, BISP 2022, Nr 12). Należy zatem podkreślić, że nie doszło do uchybienia art. 38a § 1 w związku z art. 123 ustawy systemowej i art. 28

k.p.a. art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. upoważnia sąd do uchylenia decyzji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania organowi rentowemu tylko w razie wydania decyzji „z rażącym naruszeniem przepisów o postępowaniu przed organem rentowym”. Zestawienie treści przepisu z art. 477^{14a} k.p.c. nie pozostawia wątpliwości, że art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. zawiera upoważnienie tylko dla sądu pierwszej instancji.

Odnosząc powyższe rozważania do rozpoznawanego zażalenia i powołania art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., należy zwrócić uwagę, że skoro przepis ten adresowany jest do Sądu pierwszej instancji, to Sąd odwoławczy wydając zaskarżone postanowienie, nie miał możliwości mu uchybić. Sąd Apelacyjny w Warszawie nie mógł naruszyć art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., ponieważ nie był uprawniony do jego zastosowania. Sąd ten wydał zaskarżone orzeczenie na podstawie art. 386 § 4 k.p.c., który to przepis nie stał się podstawą zaskarżenia. W tych okolicznościach trudno odnosić się do wniesionego zażalenia. Sąd II instancji podniósł, że Sąd I instancji nie rozpoznał istoty sprawy na skutek błędnej wykładni art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. Sąd Okręgowy odstąpił od merytorycznej oceny sprawy i wydania orzeczenia odnośnie do zaskarżonej decyzji na podstawie art. 477¹⁴, zaniechał zbadania materialnej podstawy roszczenia, a sprawa wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości odnośnie okoliczności faktycznych związanych z wykonywaniem przez ubezpieczoną w okresie objętym decyzją pracy na rzecz płatnika składek. Przy wyrokowaniu na podstawie art. 477^{14a}, sąd II instancji dokonuje oceny prawnej zgłoszonych żądań oraz udziela wskazań co do dalszego postępowania, które są wiążące tak dla organu rentowego, jak i dla sądów powszechnych obu instancji rozpoznających sprawę powtórnie (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 1986 r., III PZP 78/86, OSPiKA 1988 Nr 3, poz. 48; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 1993 r., II URN 4/93, OSNCP 1993, nr 12, poz. 229). Rozstrzygnięcie sądu odwoławczego w części obejmującej przekazanie sprawy organowi rentowemu nie ma charakteru obligatoryjnego; jest ono fakultatywne, o czym świadczy wprost brzmienie komentowanego przepisu (D. Wajda (w:) Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. P. Rylski, Warszawa 2022, komentarz do art. 477^{14a}, pkt 7) i pozostawione jest decyzji sądu.

W związku z powyższym, opierając się na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w związku art. 394¹ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji niniejszego postanowienia. Rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego wydano na podstawie art. 394¹ § 3 k.p.c. w zw. z art. 398²¹, 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. oraz § 9 ust. 2 w zw. z § 10 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2015 r., poz. 1804).

[as]

T.L.